

KOKEMUSASIAANTUNTIJAN JA AMMATTILAISEN YHTEISTYÖ

TYÖPARIMALLIOPAS

TYÖPARIMALLIOPAS

JOHDANTO

Tämän oppaan tarkoituksena on johdattaa niin sanotun työparimallin käyttöön. Työparin muodostavat koulutettu kokemusasiantuntija ja sosiaalialan ammattilainen.

Kokemusasiantuntijan ja sosiaalialan ammattilaisen työparimallia on kehitetty viime vuosina järjestökentällä. Toteutustavat eroavat hieman toisistaan, mutta yleisesti tarkoitus on hyödyntää jaettua asiantuntijuutta: asiakkaalle tarjotaan ammatillista tukea ja kokemuspohjaista esimerkkiä ja vertaisuutta. Työpari reflektoi oppeja yhdessä ja täydentää toinen toisensa osaamista.

Kokemusasiantuntijoiden kanssa tehtävä työ sosiaali- ja terveydenhuollossa on edistynyt Suomessa viime vuosina isoin harppauksin. Laajasta kehittämistyöstä huolimatta kokemusasiantuntijuuteen liittyvässä käsitteistössä, kokemusasiantuntijakoulutusten sisällöissä sekä käytössä olevissa työmenetelmissä on edelleen suurta kirjavuutta, joka osaltaan aiheuttaa haasteita. Kehittämistyö on tuottanut kuitenkin myös tulosta: koulutuksille on laadittu rakenteet, palkkasuosituksia on annettu ja kokemusasiantuntijuuden hyöty on tunnustettu palveluiden kehittämisessä.

Kokemusasiantuntijoiden näkemystä ja kokemusta ollaan tuomassa osaksi sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenteita yhä laajemmin. Tässä oppaassa kokemusasiantuntijuus kytkeytyy työparimalliin ja tarkoituksena on tarjota vinkkejä lähteistä ja toimijoista.

Oppaan ensimmäisessä osiossa tarkastellaan kokemusasiantuntijatoimintaa yleisellä tasolla. Toisessa osiossa esitellään Nuorisoasuntoliiton Kokemusasiantuntija arjen tukena -hankkeen kokemuksia työparimallista ja ohjataan työparimallin käyttöönotossa.

MIKÄ TYÖPARIMALLI?

Avainkäsitteitä

Kokemusasiantuntija ei tarkoita samaa kuin vertaistukija. Miten heidät erottaa toisistaan?

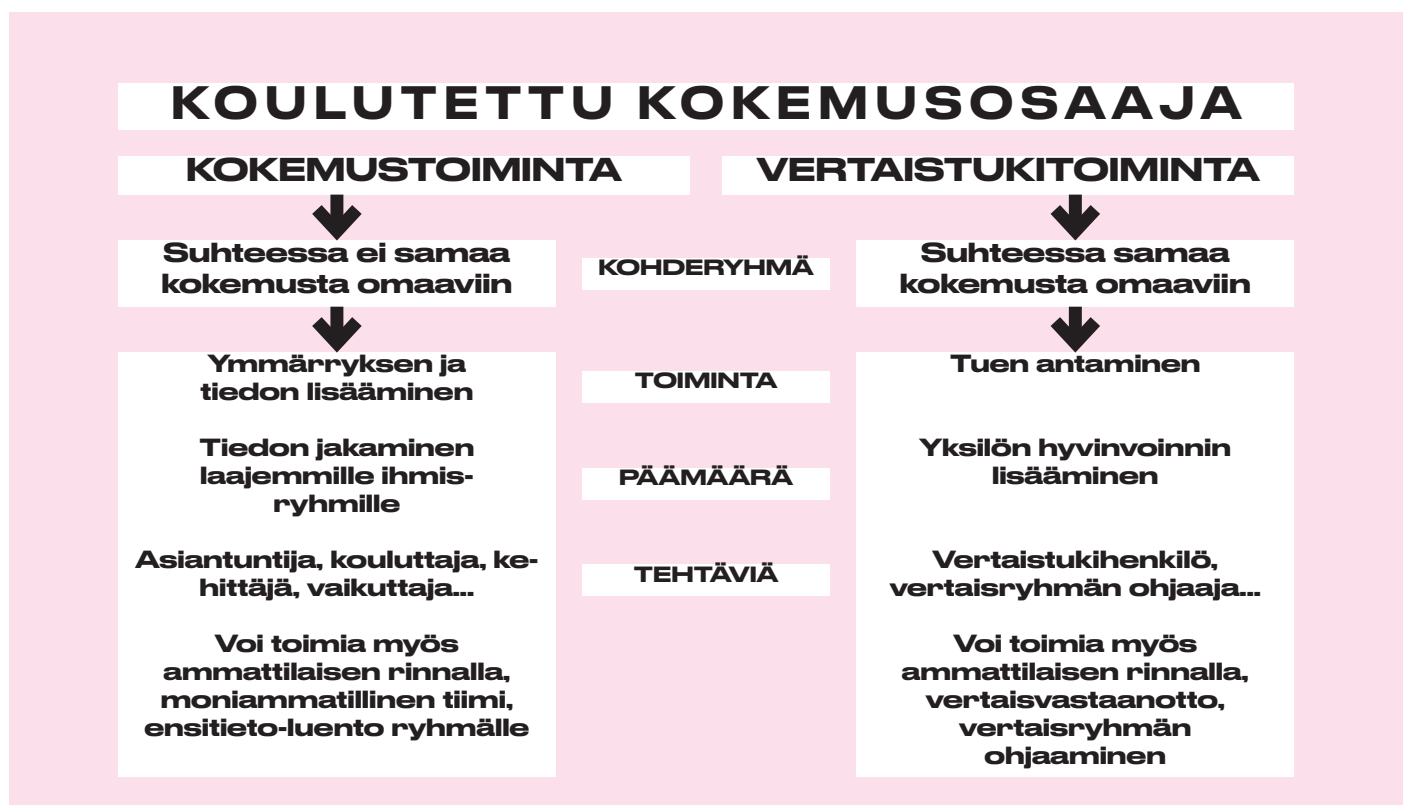
Kokemustoimintaverkosto on laatinut kaksi kysymystä, joiden avulla voidaan tunnistaa, kummasta roolista on kysymys:

1. Suhteessa keneen toimitaan? Toimiiko henkilö ihmisten kanssa, jotka ovat kokeneet samaa (esimerkiksi päihdeidenkäyttäjät) vai sosiaalityön ammattilaisten kanssa (päihdehoidon ammattilainen)?

2. Mikä on toiminnan päämääränä: tuen antaminen vai tiedon ja ymmärryksen lisääminen?

Vertaistukija on siis koulutuksen käynyt henkilö, joka toimii suhteessa samaa kokemusta omaaviin henkilöihin: esimerkiksi aikaisemmin vankilassa ollut vertaistukija tukee rikoksilla oireilevia ihmisiä rikoksettomaan elämään.

Kokemusasiantuntijat voivat koulutustausta riippuen toimia eri rooleissa: esimerkiksi tarjota viranomaisille tietoa siitä, miten rikoksista irrottaudutaan.

Kokemusasiantuntijatoiminnassa ja vertaistukitoiminnassa tarvittavat taidot ja valmiudet eroavat toisistaan, myös toiminnan päämäärät ovat erilaisia. Järjestölähtöisessä toiminnassa näihin työmuotoihin on usein omat koulutuksensa.

Vertaistoiminnalla on pidempi historia kuin uudemmallalla kokemustoiminnalla, joka keskittyy opiskelijoiden ja ammattilaisten käytännön tietämyksen ja ymmärryksen laajentamiseen kokemustiedon avulla. Käytännön tasolla on kuitenkin täysin mahdollista, että sama henkilö toimii sekä vertais- ja kokemustoimijana. Usein esimerkiksi työparimallissa kokemustaustan omaava työntekijä toimii sekä vertaistuellisessa työssä suhteessa asiakasiin että kokemustoimijana kehittämistehtävissä ja suhteessa ammattilaisiin.

Kokemusasiantuntijuutta määritellään myös koulutuksen kautta, esimerkiksi Koulutetut kokemusasiantuntijat ry (Kokoa ry) hyväksyy jäsenikseen ainoastaan suositustensa mukaisen kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneet henkilöt.

Lue lisää:

- www.kokemustoimintaverkosto.fi
- [Käsitteet: www.kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/kasitteet](http://www.kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/kasitteet)

Ajankohtaista tutkimustietoa

Taina Meriluodon väitöskirja käsitteli kokemusasiantuntijuutta. Meriluoto tutki vuosina 2005–2015 toimineita kokemusasiantuntijahankkeita osallistavan hallinnan ilmiöinä. Tutkimus haastaa näkemään mahdollisen kriittisen ja poikkeavan kokemustiedon arvon ja välttämään osallisuuden sudenkuoppia siitä, että organisaatiot pyrkivät valjastamaan kokemustiedon palvelemaan omia intressejään.

- Taina Meriluto (2018): Making experts-by-experience: governmental ethnography of participatory initiatives in Finnish social welfare organisations <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/60096>

Päivi Rissanen on tutkinut väitöskirjassaan mielenterveyden näkökulmasta sairastumista ja siitä toipumista hyödyntäen omia kokemuksiaan.

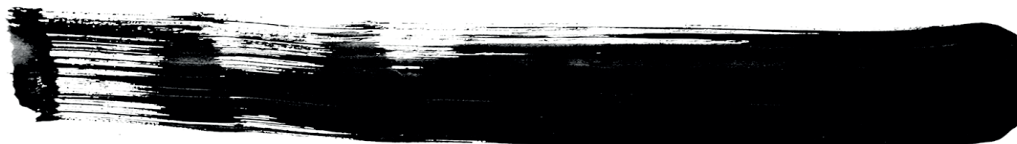
- Päivi Rissanen (2015): Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/157106>

Opinnäytteitä ja muita selvityksiä kokemusasiantuntijuudesta on saatavilla paljon. Työparimallista ei kuitenkaan ole juurikaan tutkimustietoa. Rikostaustaisiin kokemusasiantuntijoihin ja työparityöskentelyyn liittyen on julkaistu seuraavia, tieteellisiä vertaisarvioituja artikkeleita:

- **Janika Lindström ja Timo Toikko** (2021): Survival stories as access to society. People with history of a crime as experts by experience. Nordic Journal of Criminology, May 2021. <http://dx.doi.org/10.1080/2578983X.2021.1918435>
- **Janika Lindström, Teemu Rantanen** (2021): Experts of the streets: The thoughts of experts by experience with a history of crime and substance abuse on working as a team with professionals. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/20662203211028250>

Aiheesta on toteutettu myös ammattikorkeakoulun opinnäytetyötasoisia tutkimuksia. Sininauhaliiton koordinoiman Pyöröovesta ulos -hankkeen kanssa yhteistyössä toteutettiin seuraavat työparimalliin liittyvät opinnäytteet:

- **Eeva Aziz-Harez** (2021): Työparimalli: Ammatilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityö työntekijöiden näkökulmasta. <https://www.theseus.fi/handle/10024/504712>
- **Henna Tiikkainen & Sina Ristola** (2021): Työparimalli osana rikostaustaisten kanssa työskentelyä: Käsikirja työparityöstä sosiaalialalla (opas työparimallin käyttöönotosta). <https://www.theseus.fi/handle/10024/498761>

KOKEMUSASIAANTUNTIJAKOULUTUKSET

Kokemusasiantuntijakoulutuksia tarjoavat Suomessa hyvin monet eri toimijat ja koulutukset eroavat toisistaan niin sisällöltään, laajuudeltaan kuin kohderyhmältäänkin.

Kokoa ry (Koulutetut kokemusasiantuntijat ry) on laatinut koulutussuositukset, joiden mukaan koulutuksen tulisi olla laajuudeltaan vähintään 50 h/ 4 kk. Lisäksi Kokoa ry:n verkkosivuille kootaan ajankohtainen tieto kriteerien täyttävistä koulutuksista: <https://www.kokemusasiantuntijat.fi/koulutukset/>

Kokemusasiantuntijoita koulutetaan eri tavoin. Tarjolla on

- järjestöjen tarpeisiin räätälöityjä koulutuksia
- ammattitutkinnon osana järjestettyjä koulutuksia
- työvoimapoliittisia koulutuksia.

Kokemusasiantuntijana toimiminen edellyttää oman, käsitellyn ja työstetyn kokemuksen rinnalle teoreettista tietoa ja erilaisia toimintavalmiuksia. Kokemusten työstämiseen ja refleктоimiseen tarvitaan koulutusta. Nykyään kokemusasiantuntijoille on tarjolla myös monenlaista täydennyskoulutusta, jota järjestävät järjestöt ja kokemusasiantuntijuushankkeet.

Jotkin koulutukset on suunnattu tietyille kohderyhmälle. Erilaisia koulutuksia järjestetään esimerkiksi henkilöille, joilla on kokemusta

- mielenterveyden haasteista
- läheisen roolista
- päihteistä
- rikostaustasta.

Toiset koulutukset puolestaan ovat avoimia ”kaikenlaisille kokemustaustoille” ja yhteisenä nimittäjänä toimii oman kokemuksen hyödyntäminen yleisesti.

Keijo-toimintamalli

Rikostaustaisille suunnattu KEIJO-toimintamalli on palkittu Vuoden kriminaalityö 2021 -palkinnolla. Se kehitettiin Laurea-ammattikorkeakoulun ja Valovalmennus yhdistyksen yhteishankkeessa vuosina 2018–2020. Tällä hetkellä Keijo-koulutus toimii työvoimapolitiisena koulutuksena Laureassa Tikkurilassa sekä järjestölähtöisenä toimintana Tampereella. Erityistä on ollut vahva oppilaitosyhteistyö ja koulutuksen toteuttaminen ammattikorkeakouluympäristössä.

Mallilla on saatu poikkeuksellisen hyviä tuloksia koulutettujen työllistymisessä. Tällä hetkellä ”Keijo-koulutuksen” saaneita työskenteleekin monenlaisissa tehtävissä muun muassa asunnottomuustyössä, nuorten kanssa tehtävässä työssä, lastensuojelun kehittämistehtävissä ja vapautuvien vankien parissa. Keijo-toiminta on ollut mukana kehittämässä työparimallia rikosseuraamusalalla.

Lue lisää:

- Keijo-mallin päätösjuhlan webinaaritalenne: <https://www.youtube.com/watch?v=9yw1ZiXuC4U>
- Artikkelikokoelma: Maailma tarvitsee Keijoja - Näkökulmia rikos- ja päihdetaustaisten kokemusasiantuntijuudesta <https://www.theseus.fi/handle/10024/352504>

KAP-hanke

Vantaalla toimiva KAP-hanke on esimerkki järjestön ja kunnan yhteistyöstä. Hankkeen kouluttamia kokemusasiantuntijoita voi tilata kaupungin määrittelemiin tehtäviin kokemusasiantuntijapankin kautta.

Lue lisää:

- <https://kapvantaa.fi/>

KOKEMUSASIAANTUNTIJATYÖN MUODOT

Jo aikaisemmin määriteltiin eroa kokemusasiantuntijuuden ja vertaistytön välillä. Molemmat toimintamuodot ovat yhtä arvokkaita eikä niiden välille tarvitse luoda vastakkainasettelua. Toisinaan vertaisena tehtävä työ kuitenkin mielletään palkattomaksi vapaaehtoistyöksi ja kokemusasiantuntijatoiminta palkalliseksi työksi. Tämä ei pidä paikkaansa: vapaaehtoistyö ja palkallinen työ ovat eri työmuotoja.

Nykyisin suuntauksena on palkallisen kokemusasiantuntijatyön korostuminen. Tämä näkyy esimerkiksi rahoittajien asettamina edellytyksinä: ne korostavat kokemusasiantuntijoiden palkkaamista hankkeisiin. Kehittämisessä pitää huomioida kuitenkin myös kunnat ja yksityinen sektori. Vaatimukset kokemusasiantuntijoiden osaamisen suhteen ovat kasvaneet ja tehtävät monipuolistuneet, joten kehitys palkkatyön suuntaan on perusteltua.

Kokemusasiantuntijatoimintaa voi toteuttaa eri tavoin:

- vapaaehtoistyönä
- palkkioperusteisina projektiluontoisina tehtävinä
- kokoaikaisena palkkatyönä.

Ollennaista on, että työn sisältö ja sille asetetut tavoitteet ovat linjassa työmuodon kanssa.

Yksi järjestöjen tekemien pilotointien kompastuskivi on ollut juuri palkatun työn ja vapaaehtoistyön välinen ero. Oletamme helposti, että vapaaehtoiset tukihenkilöt ovat valmiita sitoutumaan työhön yhtä paljon kuin palkattu henkilökunta.

Kokemusasiantuntijuuden historia on ollut erilaisten luentojen pitämistä ja oman tarinan jakamista. Tällöin palkkioperusteinen korvaus on perusteltu.

Lue lisää:

- Kari Sorosen blogikirjoitus: <https://www.mtkl.fi/blogi/kokemusasiantuntijuus-on-yksi-vayla-tyoelamaan/>
- Jouni Turusen blogikirjoitus: <https://a-klinikksaatio.fi/ajankohtaista/kokemusasiantuntijat-ovat-jarjestotyön-tarkea-voimavara>

Kokoa ry:n palkkiosuositukset

Valmistelutyö 25 euroa tunnilta

Ryhmänohjaus 30 euroa tunnilta

Asiakastapaamiset ja tukihenkilötoiminta 30 euroa tunnilta

Kokous 40 euroa tunnilta

Vaativampi kokous 70 euroa tunnilta

Työryhmätyöskentely 40 euroa tunnilta

Seminaarit, paneelit, alustukset, luennot 50 euroa tunnilta

Vaativampi tilaisuus 100 euroa tunnilta

Havainnointi, haastattelu, auditointi 30 euroa tunnilta

<https://www.kokemusasiantuntijat.fi/koulutus-ja-palkkiosuositukset/>

Onko kyseessä ammatti?

Kokemusasiantuntijuudesta käydään jatkuvaa keskustelua. Merkittävä kysymys kuuluu: voiko kokemusasiantuntijuus olla tulevaisuudessa ammatti? Tälläkin hetkellä sosiaali- ja terveydenhoitoalalla työskentelee henkilöitä, jotka ovat aloittaneet kokemusasiantuntijoina ja hankkineet myöhemmin myös ammatillisen koulutuksen.

Ammatillisen koulutuksen myötä aiempi henkilön kokemushistoria ei katoa, mutta toinen kysymys kuuluu: säilyykö kokemusasiantuntijuus samanlaisena ja yhtä autenttise-
na kuin ennen ammatillista koulutusta ja sen myötä muuttuvaa ammatti-identiteettiä? Ajankohtainen keskustelu etsii vastauksia.

Lue lisää:

- Janika Lindströmin blogikirjoitukset: <https://www.krit.fi/author/janika-lindstrom/>
- Kokoa Ry:n puheenjohtaja Riikka Nieminen: <https://motiivilehti.fi/lehti/artikkeli/ki-peat-kokemukset-kasvattavat-asiantuntijaksi-toivon-tuojaksi-ja-rinnalla-kulkijaksi-ensin-on-paastettava-irti-ennen-kuin-voi-auttaa-muita/>
- Outi Hietala ja Päivi Rissanen: kokemusasiantuntijan opas. <https://www.mtkl.fi/uploads/2020/09/f27fa53c-kokemusasiantuntijaopas.pdf>

Kokemusasiantuntija asumissosiaalisessa työssä

Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen on mahdollista hyvin erilaisissa toimintaympäristöissä. Työtapaa on käytetty paljon asunnottomuustyössä ja asumissosiaalisessa työssä. Seuraavat esimerkit ovat viime vuosilta.

Vantaan malli

Vantaalla toteutuneessa ehkäisevän asunnottomuustyön hankkeessa vuosina 2016–2019 kehitettiin kokemusasiantuntijoiden tehtävänkuvia.

Lue lisää:

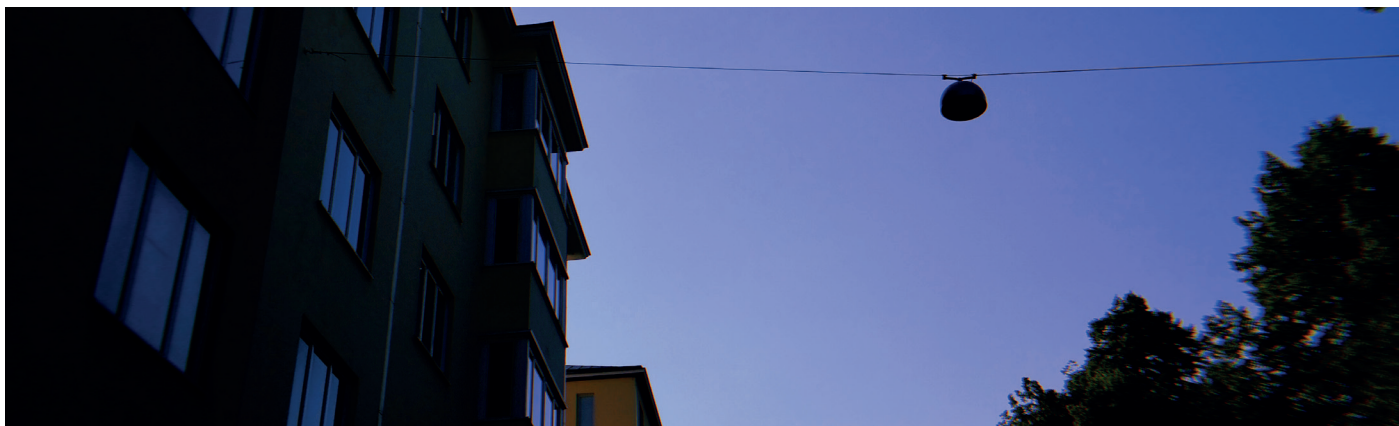
- Innokylä, Vantaan malli: <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/kokemusasiantuntija-tyon-tehtavankuvat-ehkaisevassa-asunnottomuustyossa>
- Vantaan kaupunki: https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/141441_kokemusasiantuntija_tyonkuva_raportti_28092018.pdf

VVA ry: Kokema-tiimi

Vailla vakinaista asuntoa ry:n (VVA ry) toiminnassa on hyödynnetty kokemusasiantuntijutta jo vuosien ajan. Asunnottomat ovat itse perustaneet asunnottomuustyön järjestön, jossa kokemustaustaiset henkilöt toimivat Kokema-tiimin kokemusmentoreina erilaisissa asunnottomuustyön, asumisen tuen ja kehittämistyön tehtävissä.

Lue lisää:

- <https://vvary.fi/kokema/>

Järjestötoiminnan lisäksi kokemusasiantuntijuutta hyödynnetään yhä enemmän myös kuntien toiminnassa. Vantaa on ollut yksi edelläkävijöistä ja siellä onkin perustettu ensimmäinen kokemusasiantuntijan vakanssi (päihdepalvelut).

Myös muissa kunnissa on alettu hyödyntämään kokemusasiantuntijuutta aiempaa enemmän, joskin alueelliset erot ovat edelleen suuria. Tälläkin hetkellä useissa kuntien asunnottomuushankkeissa työskentelee kokemusasiantuntijoita esimerkiksi Hyvinkäällä ja Vantaalla.

AKU-hanke

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat (AKU) -hankkeessa pilotoitiin kokemusasiantuntijan ja asumisneuvojan yhteistyötä. Vuosina 2016–2019 Espoossa toteutettu osahanke toi mielenkiintoisia tuloksia.

Lue lisää:

- <https://asuntoensin.fi/assets/files/2019/05/Kokemusasiantuntijan-yhteisty%C3%B6n-merkitys-asumisneuvonnassa-Nazari-ja-Kumpula-Espoon-AKU-hanke.pdf>

Asumissosiaalisessa työssä kokemustieto soveltuu niin ennaltaehkäisevään kuin korjaavaan työhön. Kokemustietoa voidaan hyödyntää eri teemoissa, mm.:

- talousasiat
- velka-asiat
- asumisen taidot
- päihtettömyyden tukeminen.

Mitä kokemusasiantuntijuus tarjoaa nuorille?

Kokemusasiantuntijatoimintaa on hyödynnetty laajasti esimerkiksi **lastensuojelutyössä**, jossa se on kehittynyt pitkälti asiakasosallisuuden ja vertaistoiminnan kautta.

Lue lisää:

- THL:n lastensuojelun käsikirja: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/toimijat/kokemusasiantuntijat-lastensuojelussa>
- THL:n tiedote: <https://www.sttinfo.fi/tiedote/lastensuojelussa-tulisi-aina-kuulla-kokemusasiantuntijoita-eettisesti?publisherId=1950&releaseId=69909325>

Aseman lapset: kokemuksia työparimallista

Lastensuojelun lisäksi kokemusasiantuntijatoimintaa on käytetty muissakin toimintaympäristöissä nuorten kanssa. Tällä hetkellä esimerkiksi Aseman Lapset ry:ssä kehitetään valtakunnallisesti nuorten kanssa tehtävää työtä työparimallia hyödyntäen. Järjestön päihde- ja rikostaustaiset kokemusasiantuntijat työskentelevät eri ammattikuntien edustajien kanssa asiakastyössä ja kehittämistehtävissä. Seuraavat tekstit käsittelevät Aseman lasten työparimallia.

- **Julia Saarholm:** työparina kokemusasiantuntija: <https://journal.laurea.fi/wp-content/uploads/sites/14/2021/03/kokemusasiantuntija-ammattilaisen-tyoparina-rikoksilla-oireilevien-nuorten-parissa-tehtavassa-tyossa.pdf>
- RIPA-hanke: <https://asemanlapset.fi/toimintamuotomme/katusovittelu-kiusaamiseen-puuttuminen-ja-pasila-hanke/ripa-hanke/>
- Kokemusasiantuntija **Pietro Saaren** blogi: <https://asemanlapset.fi/uutiset/blogisarja-pietron-silmin/>

Pyörövesta ulos -hanke

Nuorten asumisessa kokemusasiantuntijuutta on toistaiseksi järjestelmällisemmin hyödynnetty melko vähän. Sininauhaliiton Pyörövesta ulos- hankkeessa tehtiin yhteistyötä muun muassa Nuorisosäätiön kanssa. Työparityötä hyödynnettiin tiimissä, jossa oli asumisohjaaja sekä ammattilaistaustainen ja kokemustaustaisen projektityöntekijä. Tiimin sisällä vastuualueet jakoutuivat toimenkuvan ja osaamisalueiden mukaan. Kokemusasiantuntijan rooli on merkittävä esimerkiksi asiakkaan päihteidenkäytön arvioinnissa. Kotikäynneillä tiimi pystyi tarjoamaan asiakkaalle asumisohjauksen, kuntouttavan työn ja vertaistuen elementtejä.

Lue lisää:

- <https://www.sininauhaliitto.fi/tarinat/koti-yli-sadalle-ex-vangille-vilma-ja-matti-auttavat-rikostaustaisia-pysymaan-poissa-vankilasta/>

Oma plääni

Pääkaupunkiseudun Nuorisoasunnot ry:n Oma Plääni -toiminnassa on kehitetty vertaismentorointia, jossa aiemmin valmennuksen käyneet mentoroivat uusia valmennettavia.

Lue lisää:

- <https://pksnuorisoasunnot.fi/oma-plaani/>

TYÖPARIMALLI NALIN KATU-HANKKEESSA

Nuorisoasuntoliiton KATU-hankkeessa (Kokemusasiantuntija arjen tukena) toteutetaan vuosina 2021–2024 työparimallia rikostaustaisten nuorten aikuisten kanssa tehtävässä työssä kahdella hankealueella: Kemi–Torniossa sekä Hyvinkään, Riihimäen ja Hämeenlinnan alueilla. KATU-hankkeen tavoitteena on kouluttaa nuorten aikuisten kanssa työskenteleviä ammattilaisia päihde- ja rikoskysymyksiin liittyen. Hankkeen työn tavoitteena on juurruttaa työparityötä vahvemmin osaksi nuorisoasumisessa toteutettavaa tukityötä. Tähän mennessä hanketyön lisäksi työparimallia käytetään myös NAL Palveluiden tuetussa asumisessa.

”Rikostaustaiset nuoret kohtaavat usein haasteita asumisen kanssa. Asunnottomuuden uhka on vankilasta vapautuvilla nuorilla suuri. Asunnottomuuden väheneminen on niin rikostaustaisten kuin nuortenkin osalta osoittautunut haasteelliseksi. Nuorisoasuntoliiton KATU – kokemusasiantuntija arjen tukena -hankkeessa tukea asumisen arkeen ja elämänhallintaan tarjotaan muun muassa kokemusasiantuntijan mentoroinnilla ja asumisvalmennuksella.”

KATU-hankkeessa hyödynnetään työparimallia. Työparimallissa rikostaustainen koulutettu kokemusasiantuntija ja sosiaalialan ammattilainen toteuttavat asiakas- ja kehittämistyötä jaettua asiantuntijuutta hyödyntäen.

Hankkeen tavoitteena on

- vähentää rikostaustaisten nuorten asunnottomuutta
- parantaa nuorten arjenhallintaa
- ennaltaehkäistä uusintarikollisuutta
- parantaa nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten osaamista rikoserityisyyden kysymyksissä.

Nuorisoasuntoliiton paikallisyhdistykset NAL Hämeenlinnan seutu, NAL Riihimäki, Hyvinkään Nuorisoasuntoyhdistys ja Oulunseudun Nuorisoasuntoyhdistys ovat hankkeen yhteistyökumppaneita. Muita kumppaneita ovat muun muassa Rikosseuraamuslaitos, Kriminaalihuollon tukisäätiö, KRIS ry ja Y-säätiö.

Lue lisää:

- <https://nal.fi/mika-nal/katu-hanke/>
- Kokemustaustaisen aluetyöntekijän Jesse Boströmin haastattelu: <https://areena.yle.fi/audio/1-50975602>
- Esitteitä voi tilata projektipäällikkö Pauliina Rantalalta: pauliina.rantala@nal.fi

Katu-hankkeen työparimalli

KATU- hankkeen työparimalli ja koko idea pohjautuu Pyöröovesta ulos- hankkeessa kehitettyyn työparimalliin, joka keskittyy rikostaustaisten asiakkaiden kanssa työskentelyyn. Mallin kuvauksen löydät Innokylästä. Siinä kerrotaan muun muassa kuinka työparimallin käyttöönottoa voi suunnitella ja toteuttaa omassa organisaatiossaan. Malli on palkittu Talentian Hyvä Käytäntö- kilpailun kunniamaininnalla vuonna 2020.

- Työparimallin kuvaus Innokylässä: <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/tyoparimalli-rikostaustaisten-asiakkaiden-kanssa-tyoskentelyyn>
- KATU-valmennuksen kuvaus Innokylässä: <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/katu-valmennus-rikoksettomuuden-tueksi-ja-asumisen-turvaamiseksi>

Työparimallin käsikirja: käytännön kokemuksia

Henna Tiikkaisen ja Sina Ristolan opinnäytetyönään toteuttamassa käsikirjassa avataan työparimallin teoreettista taustaa sekä käytännön kokemuksia mallin toteuttamisesta. Toteutuksessa on hyödynnetty ammattikirjallisuutta, työparin haastatteluista sekä työparin kanssa työskennelleille sidosryhmille järjestettyjen työpajojen aineistoa.

Työparimallissa molemmat hyödyntävät omia vahvuuksiaan ja oppivat toisiltaan. Edellytyksenä on yhteinen halu työparityöhön, luottamuksellinen suhde sekä keskinäinen kunnioitus. Seuraavat kuvat ovat poimintoja käsikirjasta.

"Kokemusasiantuntijan ja rikosseuraamusalan sosionomin työparityöskentelyn perusideana on yhdessä työskentely, mutta myös molempien oman osaamisen hyödyntäminen ja toisiaan täydentäminen."

Lue lisää ja lataa käsikirja:

- **H.Tiikkainen & S. Ristola** (2020): Työparimalli osana rikostaustaisten kanssa työskentelyä. Käsikirja rikosseuraamusalan sosionomin ja kokemusasiantuntijan muodostaman työparin työskentelystä rikostaustaisten asiakkaiden kanssa. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/498761/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6_Ristola_Tiikkainen_2021.pdf?sequence=2

Muita lähteitä

Rikosseuraamusalalla työparityötä on kehitetty lisäksi esimerkiksi Vantaan vankilassa, jossa on kehitetty nuorille vangeille mahdollisuutta työparimallityöhön myös vankeuden aikana. Olennaista on jatkumoiden varmistaminen kriittisissä nivelvaiheissa.

- Vantaan vankilan esitys: <https://prezi.com/p/s9rj1hdtbvdm/nuoren-rikoksenuusijan-tyoparimalli/>
- THL:n esitys työparityöstä: <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/ok-hanke/kokemusasiantuntija-ammattilainen-tyoparityoskentely>
- Innokylän esitys työparityöskentelystä: <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/tyoparityoskentely>

Korttelikaverit-hankkeen **etsivässä asumissosiaalisessa työssä** hyödynnettiin työparityötä.

- Innokylän esitys Korttelikavereista: <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/korttelikaverit-asunnottomuuden-ehkaisijoina-etsivan-asumissosiaalityon-malli>

Työparityötä hyödynnetään **erityisryhmille** suunnatuissa kehittämishankkeissa, joista meneillään olevista hankkeista hyvänä esimerkkinä toimii Naisten kartano ry:n ja Vailla vakinaista asuntoa ry:n yhteishanke "Supernovat". Hankkeessa työskennellään **nais erityisyyden** parissa tiimissä, jonka muodostavat ammattilaiset ja kokemusasiantuntijat yhdessä.

- Naisten kartano: <https://www.naistenkartano.com/muutosvoimaa-tahdelta-toiselle/>

MITÄ HYÖTYÄ TYÖPARIMALLISTA ON?

Kuten edellä olevista esimerkeistä voimme huomata, työparimalli soveltuu hyvinkin erilaisille kohderyhmille erilaisissa toimintaympäristöissä. Uusia hankkeita suunniteltaessa olennaista on ottaa kokemustoimijat mukaan jo suunnitteluvaiheessa.

Työparimallia voi hyödyntää myös palvelutuotannossa ja julkisella puolella. Ostajapuolen (esim. kunnat) vaatimukset voivat rajoittaa mallin käyttöönottoa. Ostajalla voi olla tarkat vaatimukset palkattavan henkilön koulutustaustasta, jolloin kokemusasiantuntija palkataan niin sanotusti ylimääräisenä resurssina.

Toisaalta kokemustiedon saaminen osaksi työyhteisöä mahdollistaa asiakaslähtöisempien palveluiden suunnittelun ja toteutuksen sekä lisää työn tehokkuutta esimerkiksi realistisempien arviointien kautta. Osa oman kokemuksen omaavista henkilöistä on myös kouluttautunut sosiaali- ja terveydenhoitoalalle. Monet ovat halukkaita kouluttautumaan esimerkiksi oppisopimuksella, mikäli työnantaja tämän mahdollistaa.

Moniammatillisuus

Työparityöskentelyn hyödyt voidaan nähdä moniammatillisuutta korostavan ammatillisen keskustelun kautta sekä toimintatapana, jossa asiakastilanteessa tuodaan keskusteluun usean ihmisen näkemykset, kokemukset ja mielipiteet. Riippumatta siitä, millä taustoilla olevat henkilöt työparin muodostavat, mallilla on myös työturvallisuutta ja työhyvinvointia edistäviä vaikutuksia.

Kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen muodostaman työparin vahvuutena on toisiaan täydentävä asiantuntijuus. Kokemusasiantuntijat antavat toivoa ja osaavat tulkita tilanteita oman kokemuksensa kautta. Kaikkein eniten työparimallista hyötyvätkin asiakkaat, sillä mallin avulla asiakas saa samanaikaisesti niin esimerkin kuin ammatillista tukea.

Eeva Aziz-Harezin opinnäytetyössä Ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityö työntekijöiden näkökulmasta visualisoitiin niitä hyötyjä, joita Sininauhasäätiön työyhteisö ja Pyöröovesta ulos- hankkeen yhteistyökumppanit olivat kokeneet työparimallin mahdollistavan.

Kokemustieto

Rikostaustaisten asiakkaiden kanssa työskentelevillä ammattilaisilla ei ole omakohtaista kokemusta siitä suljetusta kulttuurista ja alamaailman lainalaisuuksista. Ne kuitenkin vaikuttavat asiakkaiden elämään merkittävästi ja voivat vaikeuttaa rikollisuudesta irtautumista. Kokemusasiantuntija tietää, että ”alamaailman” velvollisuudet kuten velkaantumisen ajavat usein väistämättä muiden velvoitteiden kuten tapaamisten tai vuokramaksun ohi. Näin he osaavat myös löytää käytännönläheisiä ja realistisia ratkaisuja näissä haastavissa tilanteissa. Kokemustieto on ensiarvoisen tärkeää tämän kohderyhmän kanssa tehtävässä työssä.

Rikostaustan tuoman kokemustiedon hyödyt rikostaustaisten parissa tehtävässä työssä. Kuvan lähde: Harez Aziz, Eeva (2021). Työparimalli: Ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityö työntekijöiden näkökulmasta.

Lue lisää:

- [Pyöröovesta ulos- hankkeen loppujulkaisu. Lataa opas tai tilaa paperiversio: https://www.sininauhaliitto.fi/julkaisut/kirjallisuus/vankilasta-omaan-kotiin-kokemuksia-vankilasta-vapautuvien-asunnottomuustyosta/](https://www.sininauhaliitto.fi/julkaisut/kirjallisuus/vankilasta-omaan-kotiin-kokemuksia-vankilasta-vapautuvien-asunnottomuustyosta/)

Palveluiden kehittäminen

Etenkin haastavassa asemassa olevat ihmiset kuten päihteillä ja rikoksilla oireilevat nuoret ja nuoret aikuiset ovat usein olleet elämänsä aikana useiden erilaisten palveluiden piirissä. Asiakkaiden kanssa saattaa työskennellä mittava ammattilaisverkosto. Asiakkaan tilanne voi kuitenkin pysyä pitkään samanlaisena, kun todellista juurisyytä ei ole löydetty. Työparimalli on yksi innovaatio, jolla pystymme vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin myös jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä.

Lisäksi työparimalli voi auttaa kehittämään palveluita. On kehitettävä asiakkaiden tarpeisiin vastaavia palveluita, jotta työn vaikuttavuus on hyvä eli toiminnalla saavutetaan halutut tulokset.

Jatkuva oppiminen

Työparimallilla toimiminen tukee jatkuvan oppimisen ideaa. Työparilla ja heidän työyhteisöllään on mahdollisuus kehittää ammatillista osaamistaan, kun päivittäisessä työskentelyssä hyödynnetään kollegoiden asiantuntemusta.

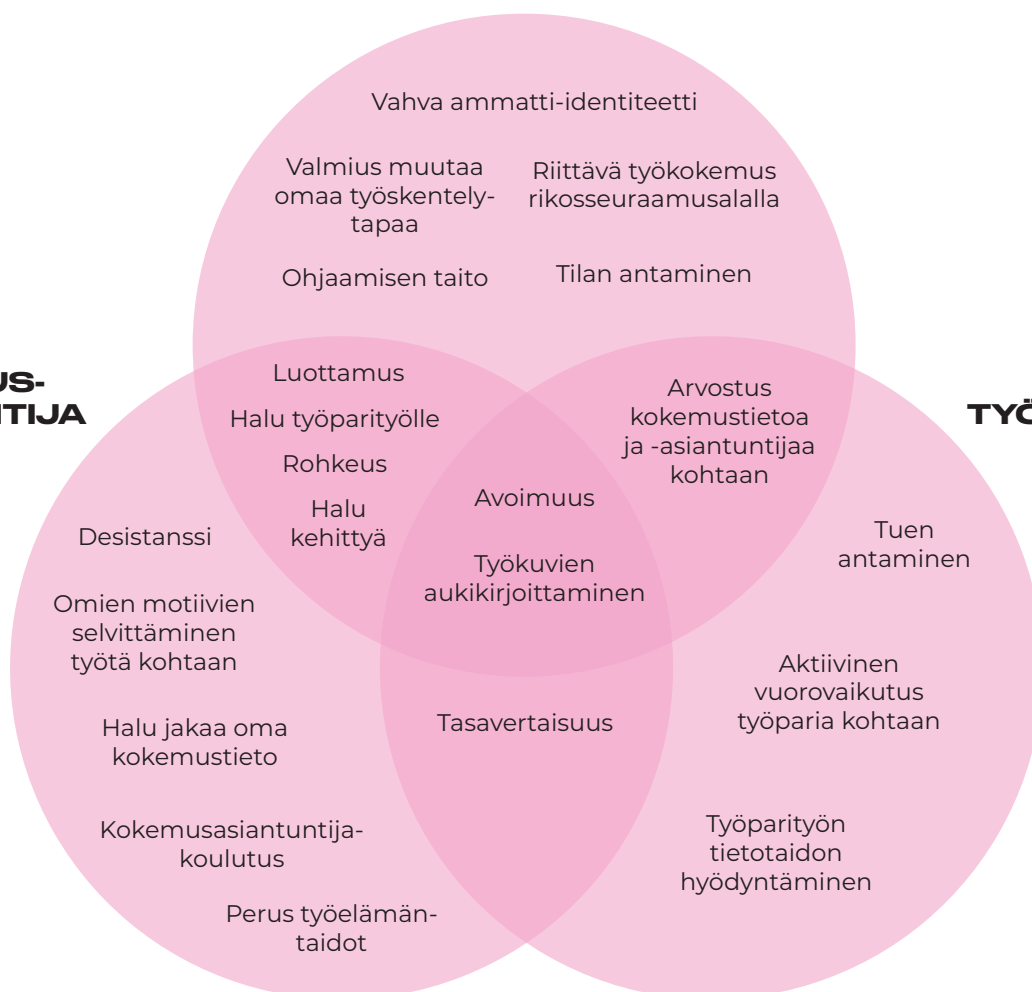
Hyötyjen tarkastelussa kannattaa olla avarakatseinen ja perinteisen asiakastyön kehittämisen lisäksi tarkastella myös muita toimintasektoreita, jotka voivat hyötyä kokemustiedosta. Esimerkkinä voidaan mainita turvallisuuspuoli tai ammattilaisten voimaantuminen työssään onnistumisten ja positiivisten muutostarinoiden kautta. Toisaalta työpari voi tuoda ammattilaiselle myös näkemystä siihen, kuinka paljon asiakkaan tulee itse ottaa vastuuta omasta tilanteestaan ja kuinka paljon annetulla tuella on mahdollista vaikuttaa.

Ammattilaisen rooli työparimallissa on yhtä merkittävä ja samanarvoinen kuin kokemusasiantuntijan. Tilanteesta riippuen ammattilaisella on usein työtä ohjaava ja koordinoiva rooli sekä vastuu sidosryhmäyhteistyöstä ja palvelujärjestelmän kanssa toimimisesta. Ajatus siitä, että ”ammattilaisilla ei ole kokemustietoa” on harhaanjohtava, sillä ammattilaisilla on usein kokemusta jopa sadoista asiakkaista työuransa ajalta. Tietysti kaikilla meillä on oma ainutlaatuinen elämäkokemuksemme. Toimivassa työparimallissa käydään aktiivista vuoropuhelua analysoiden ja reflektoiden työtä jatkuvasti. Työparityön vaatimuksia on kuvattu seuraavassa kuvassa.

AMMATTILAINEN

KOKEMUS- ASIAANTUNTIJA

MUU TYÖYHTEISÖ

Työparityöskentelyn vaatimukset. Kuvan lähde: Harez Aziz, Eeva (2021). Työparimalli: Ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan työparityö työntekijöiden näkökulmasta.

MITEN TYÖPARIMALLI OTETAAN KÄYTTÖÖN?

Teeman määrittely

Työparimallia voi hyödyntää erilaisten kohderyhmien kanssa.

Kokemusasiantuntijuutta voi hyödyntää muun muassa näissä teemoissa:

- Asunnottomuus tai sen ennaltaehkäisy
- Talous- ja velka-asiat
- Riippuvuudet (kuten päihde- ja peliriippuvuus)
- Rikollisuus
- Mielenterveyden haasteet ja neuropsykologiset haasteet
- Itsenäistyminen
- Oppimisvaikeudet.

Ennakkovalmistelut ja kartoitus

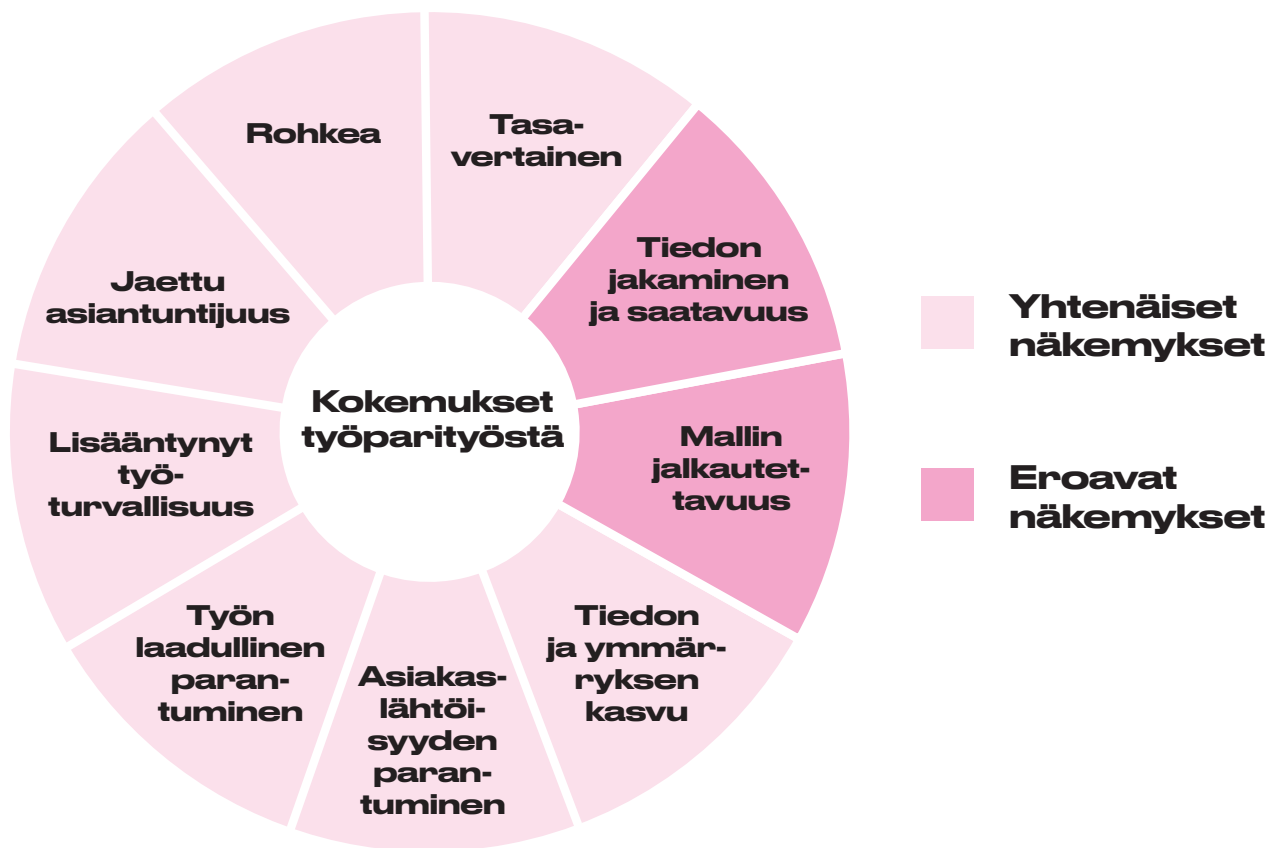
Ennen työparimallin ottamista käyttöön kannattaa kartoittaa:

1. Organisaation halu sitoutua mallin käyttöönottoon.
2. Tarpeet kokemusasiantuntijuudelle ja työparityölle.
3. Resurssien varmistaminen ja talouden suunnittelu – kannattaa kartoittaa myös esim. palkkatukityön mahdollisuudet, oppisopimuskoulutukset ja muut reunaehdot.
4. Työparityötä toteuttaneiden tahojen konsultointi, mahdollinen kouluttautuminen.
5. Rekrytointi – on tärkeä varmistaa, että henkilöt haluavat työskennellä työparimallilla sekä kartoittaa, että kokemustausta on ”oikeista asioista”. Kokemusasiantuntijan oma kuntoutuminen tulee olla riittävän pitkällä ja vakaalla pohjalla.
6. Työparimallia voi toteuttaa ja kokeilla myös projektiluonteisesti tai palkkioperusteisesti. Tällöin huomioitava, että toiminta ei ole samanlaista kuin kokoaikaisilla työntekijöillä.
7. Kokemusasiantuntijakoulutuksen huomioiminen tai mahdollistaminen.
8. Yhteinen keskustelu organisaation sisällä, kuinka uudenlaiseen työmuotoon suhtaudutaan käytännön asioissa. Joskus osalla henkilöstöä voi olla ennakkoluuloja vaikkapa tietosuojaan liittyvissä asioissa. Kokemustaustaiset työntekijät ovat yhdenvertaisia suhteessa muihin työntekijöihin.
9. On huomioitava, että pitkään toiminut kokemusasiantuntija on eri tilanteessa kuin vasta kuntoutunut. Kuka tarjoaa tukea?
10. Työnkuvien laatiminen on tärkeää. On tärkeää huomioida esimerkiksi, kuka toimii työparin esihenkilönä ja onko ammattilaisella ohjaava rooli vai ei.
11. Hankkeiden suunnittelussa kokemustoimijat on otettava mukaan alusta lähtien.
12. Mallia tulee kehittää jatkuvasti vastaamaan oman organisaation tarpeita. Organisaatio myös kasvaa pikkuhiljaa kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisessä.
13. Kokemusten jakaminen muille organisaatioille ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa.

MILLAISTA PALAUTETTA MALLISTA ON ANNETTU?

Pyörövesta ulos -hankkeen kokemuksia

Pyörövesta ulos -hankkeen aikana kehitetty työparimalli jäi pysyväksi osaksi toimintaa. Hyödyt tunnustettiin siis myös organisaation johdossa. Seuraava kuva on poimittu Eeva Harez Azizin opinnäytetyöstä. Se esittelee **työyhteisön kokemuksia** työparimallista yhteistyön näkökulmasta.

KATU-hankkeen työparien kokemuksia

Katu-hankkeen työparien näkemyksiä heidän aloittaessaan työparityöskentelyn. Hankkeen aikana on kehitetty yhteisen reflektoinnin tueksi reflektiolomake, jonka avulla työparityön arviointi on säännöllistä ja strukturoitua. Lomakkeen kysymysten avulla kokemusasiantuntija arvioi ammattilaisen toimintaa ja ammattilainen kokemusasiantuntijan. Lisäksi molemmat tekevät itsearviointin sekä pohtivat onko tilanteesta löydettävissä jotakin menetelmää.

Kokemusasiantuntijoiden palaute

Luottamus työpariin on syntynyt ja se koetaan ensiarvoisen tärkeänä. Alussa menee aikaa työpariin tutustuessa.

”On tärkeää, että pystyy luottamaan omaan työpariin täysin. Arkaluontoisiakin asioita käyty läpi ja samallahan tässä minun kuntoutumisenkin edistyy.”

”Olemme kyllä todella nopeasti löytäneet yhteisen sävelen ja olemme myös aika samanlaisia monella osa-alueella ihmisinä ja miten kohtaamme asiakkaita.”

Kokemusasiantuntijuutta hyödynnetään toisella hankealueella yleisesti selkeästi enemmän. Molemmilla alueilla työtapa on otettu hyvin vastaan ja se tulee tarpeeseen. Asiakkaat hakeutuvat hankkeen piiriin juuri kokemusasiantuntijuuden vuoksi.

Työparimalli soveltuu erittäin hyvin asiakastyöhön etenkin erityisryhmien kanssa.

”Työparimalli sopii mielestäni juuri tällaiseen tehtävänkuvaan, jossa asiakkuus luodaan pikku hiljaa ja asiakas voi olla arkana viranomaisten ja muiden ammattilaisten suhteen.”

Työparimallissa molempien vahvuudet täydentävät toisiaan.

”Vahvuuksina ammattilaisella on laaja tietämys eri kaupunkien palveluista ja rohkeus ottaa asioista itse selvää sekä erinomainen kyky kohdata erilaisia ihmisiä ilman ennakkoluuloja.”

Työssäjaksaminen ja työhyvinvointi vahvistuvat.

”Meillä on myös samanlainen huumorintaju, joka on hyväksi tässä hommassa, kaikkea ei voi, eikä saakaan ottaa niin pirun vakavasti tai henkilökohtaisesti, muuten ei tätä jaksaisi.”

Ammattilaisten palaute

Työparimalli tarjoaa laajemman näkökulman aina asiakkaan tilanteeseen sekä lisää vuoropuhelua työtä koskevissa asioissa. Asiakastyöhön syntyy aivan uudenlainen ulottuvuus.

”Kokemusasiantuntija voi omakohtaisella kokemuksella samaistua ja tuoda uusia näkökulmia asiakkaan tilanteeseen.”

”Parhaimmillaan työparimalli muodostaa duon, josta rikoksista ja/tai päihhteistä eroon pyrkivä asiakas voi saada erinomaiset lähtökohdat luoda uutta ja parempaa elämää.”

Haastaa ammattilaisen omia käsityksiä ja ajatuksia työstä.

Vaatii työtapojen ja työrytmin sulauttamista yhteen sopiviksi.

Tarjoaa mahdollisuuden ammatilliseen kehittymiseen.

Toimii henkisenä ja fyysisenä tukena asiakastyössä.

Luottamuksen merkitys työparityössä on tärkeä.

”Näen erinomaisena asiana sen, että tunnemme työparini kanssa pidemmältä ajalta ja pystyn luottamaan häneen.”

Mistä löydän kokemusasiantuntijan?

Kokemusasiantuntijoita on mahdollista etsiä erilaisten verkostojen ja yhdistysten kautta. Oman alueen paikalliset toimijat kannattaa kartoittaa, mikäli haluaa palkata kokemusasiantuntijan esimerkiksi puhujaksi yksittäiseen tilaisuuteen tai etsii kokemusasiantuntijakoulutusta.

Kokoa ry:llä on olemassa valtakunnallinen kokemusasiantuntijapankki, jossa on hyvin erilaisia kokemusasiantuntijoita. <https://www.kokemusasiantuntijat.fi/tilaa/>

Keijo-koulutus. Vuonna 2023 Keijo-koulutus toteutuu Vantaalla työvoimapoliittisena koulutuksena. Lisäksi **Siltavalmennuksen Veijo-hankkeen** kautta koulutetaan rikostaustaisia kokemusasiantuntijoita eri puolilla Suomea.

Rikoksista irti -verkosto on vuonna 2018 perustettu valtakunnallinen verkosto, johon kuuluu kokemustoimijoita eri puolilta Suomea. Tällä hetkellä verkoston taustaorganisaationa toimii Lahden Sininauha. Osalla verkoston jäsenistä on kokemusasiantuntijakoulutuksen lisäksi myös sosiaali- ja terveysalan tutkinto.

Rikoksista irti -verkostolaisilla on kokemusta esimerkiksi lastensuojelusta, rikoksista irrottautumisesta, riippuvuuksista toipumisesta tai asunnottomuudesta. Lisäksi verkostosta löytyy erityisosaamista esimerkiksi nais erityisyydestä ja romanityöstä. Rikoksista irti -verkosto myös kouluttaa ammattilaisia rikoserityisyyden kysymyksissä ja työparimallilla toimimisessa. Verkoston tallenteita ja webinaareja on Youtubessa.

Lue lisää:

- <https://rikoksistairti.fi/index.html>
- <https://www.sininauhasaatio.fi/ajankohtaista/rikoksista-irti-verkosto-perustettiin-vahvistamaan-uusia-tyomuotoja-ja-yhteistyota/>
- <https://www.sininauhasaatio.fi/tarinat/rikoksista-voi-paasta-irti/>

Nuorisoasuntoliiton KATU-hanketta toteutetaan kahdella alueella: Hämeenlinna-Riihimäki-Hyvinkää sekä Kemi-Tornio. Nuorisoasuntoliiton paikallisyhdistykset NAL Hämeenlinnan seutu, NAL Riihimäki, Hyvinkään Nuorisoasuntoyhdistys ja Oulunseudun Nuorisoasuntoyhdistys ovat hankkeen yhteistyökumppaneita. Muita kumppaneita ovat muun muassa Rikosseuraamuslaitos, Kriminaalihuollon tukisäätiö, KRIS ry ja Y-säätiö.

Lisätietoja hankkeesta antaa
projektipäällikkö Pauliina Rantala:
pauliina.rantala@nal.fi.
nal.fi/mika-nal/katu-hanke/
